Tegningens politiske muligheter

To store mønstringer i Oslo og Lillestrøm viser hvordan tegningen som medium kan åpne for etiske og politiske sansefellesskap.

Av Torunn Liven 13.10.16 Rapport

Filip Markiewicz, *Take on me*, 2016. Kull på papir. 290 x 150 cm. Foto: Vegard Kleven.

Helt siden surrealismens automatiserte strek, har tegningen hatt høy status som visuelt tegn for umiddelbare tanker og emosjoner. Ofte karakterisert som den mest intime blant billedkunstgenrene, kan mediet fremstå med direkte kroppslig adgang til prosesser som også tilsynelatende involverer en gjennomskinnelig ærlighet. Når tegningen de siste tiårene har gjort seg sterkt gjeldende innenfor samtidskunsten, er det også i kraft av dens nostalgiske vesen som vitenskapelig studium, og som populærkulturell genre med stort nedslagsfelt.

To større tegnemønstringer viser hvordan tegningen som medium på svært ulike måter kan åpne opp for et vesentlig etisk-politisk tilskuerrom.

På Akershus Kunstsenter foregår *The Big Draw – å tegne er å se*, med Filip Markiewicz' allegoriske total-teater *Disco Oslo Euro Zero* i kombinasjon med *Drawing for Freedom* – et aksjonistisk samarbeid mellom kunststudenter ved Kunsthøgskolen i Oslo og den norske Helsingforskomiteen. Markiewicz (f. 1980) er billedkunstner, musiker og filmskaper og var Luxembourgs representant under Venezia-biennalen i fjor. Der gjorde han Palazzo Ca' del Duca om til installasjonen *Paradiso Lussemburgo* – en blanding av nattklubb og laboratorium. Resultatet var et kritisk-dokumentarisk portrett av storhertugdømmet og den

vestlige verdens tilstand som sådan. Som Paul Klee og andre kjente kollegaer i historien før ham, er Markiewicz opptatt av tegningen som rytmisk analogi til musikken. Den første presentasjonen av hans arbeid i Norge introduseres med et videoverk hvor han spiller en slags karaokeversjon av a-has *Take on Me* på gitar foran sin egen monumentale versjon av Géricaults maleri *Medusas flåte* (1818/19) i kull og bladgull påført teksten *WELCOME*.

Filip Markiewicz, *Disco Oslo Euro Zero*, installasjonsfoto Akershus Kunstsenter. Foto: Vegard Kleven.

Markiewicz' kombinerte sampling av kunsthistoriens mest kjente skipbrudne flyktninger og a-ha's hit fra 1986, er karakteristisk for hans behandling av populærkulturelle og politiske fragmenter av europeisk historie. De ulike narrativene, mediene og temporalitetene som møtes, skaper ofte overraskende sammenstillinger som kan tolkes som en kritikk av nasjonal identitet i en verden på flukt fra politiske og etniske polariteter.

Stillferdig forandring

– Jeg har alltid vært interessert i politikk, men jeg er ikke den som går ut i gatene og protesterer, selv om jeg har stor respekt for de som gjør det. Kanskje det også er en slags feighet jeg har i meg, men jeg har størst tro på å forandre tingenes tilstand på en stillferdig måte. Jeg mener at kunsten bør være helt fri, sa Markiewicz i en kunstnersamtale under åpningshelgen.

For Markiewicz er populærkulturen et uttrykk for noe dypt menneskelig.

– Jeg er overbevist om at popsanger er vår tids samtidslitteratur, sa Markiewicz. Og, sant nok, med en crooners letthet, får han tak i ubehaget og brutaliteten i en tid hvor alle er virtuelt forbundet, og

bedøvet, gjennom ulike avatarer. Oscar Wilde-sitatet i neon som rammet inn showet i Venezia, er også inkludert i utstillingen: *The world is a stage, but the play is badly cast*.

Filip Markiewicz, *Journey to the end of an identity*, 2015. HD video, 35min. Videostill.

Markiewicz allegoriske sammenstillinger inviterer til en betraktning som gjør det mulig å tenke produktivt om kompleksiteten i den politiske og moralske virkeligheten vi lever i. Tegningen som medium gir installasjonen på Akershus Kunstsenter en særegen integritet. Eller som en av karakterene i hovedverket, filmen *Journey to the end of an identity*, sier det: «The world has finally understood that drawing is the last weapon of resistance.»

Didaktisk intensjon

I *Drawing for Freedom* formidles en nærmest motsatt strategi for kunstens og tegningens politiske potensial gjennom en uttalt didaktisk intensjon. Prosjektet er resultat av et samarbeid mellom Helsingforskomiteen og kunststudenter knyttet til komiteens kampanjer for å frigjøre politiske fanger i Aserbajdsjan. Tyve studenter deltok høsten 2015 på kurset *Tegning som politisk verktøy*, som også involverte tegnere som blant andre Terje Nicolaisen, Shwan Dler Qaradaki og Lotte Konow Lund. Den politiske målsetningen var klar: Å synliggjøre situasjonen for politiske fanger i aserbajdsjansk fangenskap ved å tegne dem, og dermed utfordre det offisielle bildet av fangene som kriminelle og av Aserbajdsjan som et moderne europeisk demokrati.

Drawing for Freedom: Elisabeth Samstad og Aksel Octavius Norreen Hauklien, House of Government. Foto: Vegard Kleven.

Det å tegne et annet menneske kan i følge initiativtakerne åpne opp for empati og solidaritet. Portrettene ble brukt som postkort og plakater i Helsingforskomiteeens kampanje, og utstillingen har tidligere vært vist blant annet ved rådhuset i Paris, og i Stockholm. Under det tilhørende seminaret *Å tegne er å se – om kunst og aktivisme* uttrykte seniorrådgiver Berit Lindeman i Helsingforskomitéen at kunstprosjektet hadde spilt en «veldig viktig rolle» i frigjøringen av 18 politiske fanger i løpet av våren 2016. En av de frigjorte fangene – menneskerettighets-advokaten Rasul Jafarov – var selv tilstede på seminaret.

Det er ingen grunn til å argumentere mot en slik virkningshistorie, men samtidig uklokt å ikke reflektere over den moderne kunstens historie som propaganda og verktøy for totalitære ideologier.

– Enkelte opplevde det som problematisk at prosjektet var definert på forhånd og hadde behov for å åpne det mer opp. Utstillingen viser at man ved å investere mye tid i arbeidet kan gjøre et slikt prosjekt til kunst mer enn propaganda, uttalte professor Jeannette Christensen fra KHIO under seminaret.

Drawing for Freedom: Love Terrins, Hans Adell, Therese Frisk. Installasjonsfoto Akershus Kunstsenter. Foto: Vegard Kleven.

Representanter for den Oslo-baserte internasjonale aktivistplattformen, The First Supper Symposium (FSS), bidro sammen med litteraturviter Kaja Schjerven Mollerin til å kaste lys over de komplekse problemstillingene utenifra. For hva vil det egentlig si at kunsten er autonom, og (hvorfor) må den være det for å kunne være kritisk? Og finnes det egentlig nøytrale og helt frie arenaer for kunstproduksjon?

Blant arbeidene i utstillingen, snur et lite frimerke perspektivet på hodet og utvider dermed rammen for selvstendig tenkning innenforprosjektet: Frimerket gjengir en naivistisk tegning av en sol med påskriften *Liberté* – det eneste selvportrettet som nådde ut av fengslene på Janne Maria Lysens forespørsel til en rekke politiske fanger om å tegne seg selv. Kunstneren gjorde tegningen om til frimerke i et arbeid som med små virkemidler reflekterer stor urett, uten å foregripe sin egen effekt på tilskueren.

Nedtegnelser av liv

I kontrast til disse to tydelig politiske prosjektene har Tegnebiennalen 2016, en mer åpen og søkende agenda. Kurator Elise Storsveen fikk «skissen» oppgitt som tematisk premiss, noe som har resultert i et prosjekt over flere etapper fra september til desember, med arbeider fra 51 kunstnere fordelt på 11 visningssteder, i tillegg til den autonome utstillingen i utstillingen – *En kollektiv psykogeografisk guide til Oslo*.

Fra *Tegnebiennalen 2016: Skissen*, Susanne Roti. Foto: Ingjerd Sandven Kleivan.

En collage av kjente navn, ubeskrevne blad, inviterte og juryerte kunstnere er representert. Utstillingens første runde rommer utstillinger på Tegneforbundet, Galleri Format, Galleri LNM, Norske Grafikere og Soft Galleri. Storsveen kaller utstillingen en *tankehaug*, i motsetning til en *tankerekke*, som for å indikere noe

som ikke utgjør en klar fortelling. Utstillingsformatet berører dermed også selv skissen som metode, et begrep som i dag like gjerne kan forståes som det ferdige verket som avslører spor av sin egen arbeidsprosess og utforskning. Azar Alsharif skriver fint om skissen i katalogen: «For må ikke verket ha denne uferdige siden ved seg, slik at betrakteren får plass? Slik at kunsten blir fullendt fordi den blir sett?» Dag Erik Elgins katalogtekst *D* er også hans bidrag til biennalen: «Skisser finnes like lite som det finnes hovedverk: Det som finnes, er seismologiske nedtegnelser av liv.»

Som hos Filip Markiewicz, uttrykkes skissen seg ikke kun som tegning og tekst i de fem utstillingene, men også gjennom blant annet skulptur, tekstil, installasjoner og video.

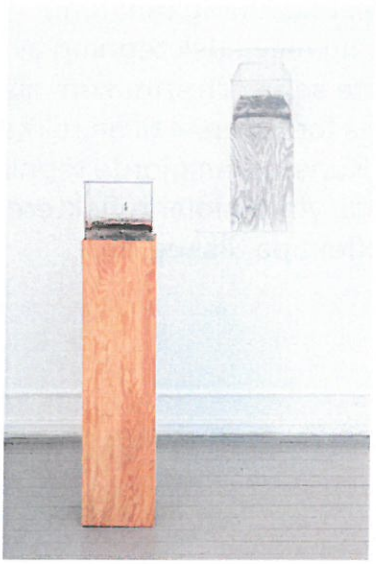

Fra *Tegnebiennalen 2016: Skissen*, Sara Rönnbäck. Foto: Ingjerd Sandven Kleivan.

Biennalen tøyer óg skisse-begrepet til å gjelde Zdenka Rusovas stringente og sanselige tresnitt i separatutstillingen *Inntrykk fra naturen* på Norske Grafikere, som også kan leses inn i kuratorens pågående omskrivning av norsk kunsthistorie og kvinnekamp. Tekst blir skisse og installasjon i Raisa Porsangers *Instruksjoner* på Galleri Format. Hundrevis av handlelister, gule lapper og beskjeder folk har mistet på gaten er montert sammen på en rytmisk måte som opphøyer noen av hverdagslivets minste fragmenter til mural. Øystein Wyller Odden har på Tegneforbundet lagd en lysmalende og auditiv takvifte i *Komposisjon for laservater og linjal* som skaper stor tilstedeværelse gjennom enkle stimuli.

Sara Rönnbäcks *Porträtt av en relation* har registrert en gjærdeigs forandring fra dag til dag både som deig og tegning, på Galleri LNM. Her blir skissen til et verk som aldri tar slutt. Også i Hans Kristian Borchgrevink Hansens *Samlede refusjoner* vinner skissen som arbeidsprosess over forestillingen om det fullendte verket. Arbeidet består av kunstnerens egne illustrasjoner fra tidligere avslåtte prosjektsøknader, formidlet som animasjonsfilm.

I de første manifestasjonene av Tegnebiennalen 2016 er fortroligheten i dialogen med tilskueren gjennomgående, som om den vare skissen utgjør tanken som tenker seg selv gjennom materialet og mediet. Dermed oppstår et tilskuerrom som er etisk-politisk virksomt, ikke fordi det peker utenfor seg selv – som i *Drawing for Freedom* på Akershus Kunstsenter – men fordi det generøst åpner opp for gjensidig henvendelse og refleksjon.

Fra *Tegnebiennalen 2016: Skissen*, Raisa Porsanger. Foto: Ingjerd Sandven Kleivan.

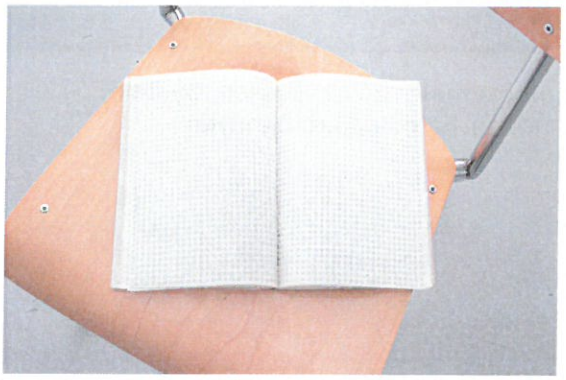

Fra *Tegnebiennalen 2016: Skissen*, Tina Jonsbu. Foto: Ingjerd Sandven Kleivan.

Fra *Tegnebiennalen 2016: Skissen*, Azar Alsharif. Foto: Ingjerd Sandven Kleivan.

Fra *Tegnebiennalen 2016: Skissen*, Zdenka Rusova. Foto: Ingjerd Sandven Kleivan.

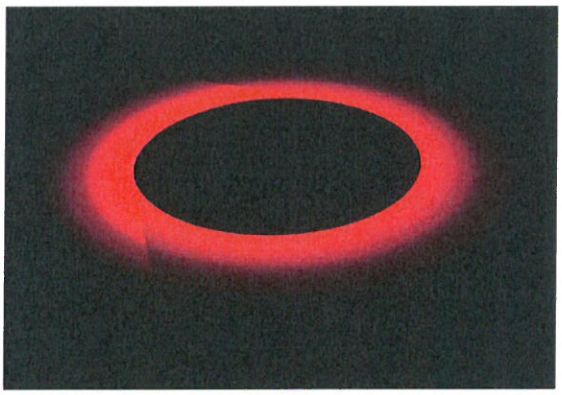

Fra *Tegnebiennalen 2016: Skissen*, Øystein Wyller Odden. Foto: Ingjerd Sandven Kleivan.